

FrØ-bladet

Fridtjof Øvrebø – FrØ
Årgang 14 – nr. 1 – 2015 – lagsorgan

25. feb kl 19.00 åpent årsmøte, i nyeskolen på Hauge –
1. Årsmøtesaker – 2. Foredrag med tema: «Det lukter penger
– produksjon av sildolje og sildemel» ved Erling Stange.
5 Filmglimt. Servering

15. april kl 18.00 på Bø ungdomsskole – Da kapitalsterke bergensere og driftige striler kom til Torvastad. Bø teglverk 1875–1973. Utevandring 19.30–20.00
6. mai Arquebus Krigshistorisk museum, Førdesfjorden, kr 50,-

Husmann på Slåttholmen ca. 1706. Soldat og befaren matros

Tomas Thomasson, født ca. 1663, på Osnes i Torvastad, trulig sønn av Thomas Osnes og Kristine Andersdr. Tomas var i 1682 oppført som soldat. I 1690–1702 var han husmann på Austrheim på Utsira. Tomas var kanskje gift med enken Guri Olsdr., som var bruker på Austrheim Utsira før han. I 1706 var han husmann på den grasrike Slåttholmen og en befaren matros. Tomas Tomassen blir stevnet av Ola Feøy for et hus. Ola hevder Thomas skylder han 4 riksdaler i

grunnleie. Ola skal også ha en ku som tilhører Thomas.

Dom:

Grunnleia må betales, og hus og ku må tilbakeføres.

Kildeinformasjon. Utsira, s. 170, nr. 2, Torvastad, s. 287, s. 437, nr. 15., Historisk leksikon, s. 283, Avaldsnes skipreideting på Nordbø 21-22. nov. 1715.

Norske bondesoldater i 1697. Det var en plikt for et visst antall gårder å stille med en soldat og bidra med hans mat og utstyr.

En befaren matros er betegnelsen for en vernepliktig matros som har vært i fart som sjømann i 36 måneder.

I marinen fikk vernepliktige sjøfolk lønn etter hvor befaren de var.

FOTO: FORSVARSMUSEET (ILLUSTRASJON)

Bilder forteller historie

Hva ser vi under her? Jo, et kartutsnitt og noen ganske få av de bildene som kan knyttes opp mot ei rute i norgeskartet. www.tidsmaskinen.no ser slik ut når man drar fram Nord-Karmøy Historielags nedslagsområde, og klikker på **Filter**, gul knapp når aktivert. En ting er hva man får å se, en helt

annen ting er at man kan legge inn det man vil av egne bilder som egner seg til deling med alle. Lengre tekster, skrevne artikler som våre egne i [Gard & Bygd](#), kan knyttes opp mot nettopp slike bilder. Det er redaktøren i her-værende blad som er logget inn, men det kan du gjøre selv ved å utforske menyen. Klikk de tre linjene i øvre høyre hjørnet og du er i gang.

Hva skjer når man klikker på et av årstallene? Jo, da begrenses billedutvalget tilsvarende. Og hva ...? Jo, .. Desto nærmere du går i kart, vil det avdekkes flere og flere bilder i utsnittet. Den gule tidslinjen kan reguleres fra begge ender, og bilder fra valgt periode vises. Fanen **Før& Nå** viser et sted med mer enn ett historisk bilde fra samme ståsted og retning. Artig!

Helt ny mulighet! Har du en del bilder, 5, 12 ja kanskje 50 eller flere, så [laster/ drar](#) du dem direkte opp fra mappa på disken de ligger i. Så kan du plassere bildene ved å utstyre dem med postnummer, og så foreta finjusteringer med noen hendige verktøy. Det er ikke et vell av klikkemuligheter i siden. Kanskje et klikk på knappen **Bidra** er en hyggelig begynnelse? Andres arbeid trenger også hjelp.

Den første stigeren ved gruvene på Ulvøy

Stiger og gruvebestyrer på Fæøen gruver, Lars Torkelsen, som stanset streik i Sauda med revolver

”Erklærede med Revolveren i Haanden, at han vilde stride for sit Liv alt, hva han kunde; men give efter for deres Forlangende, det vilde han ikke, kunde heller ikke, ikke engang det ringeste”

Barn

a. Sofie Christin Torkelsen, født 21.02. 1863 i Bergen

Barn av andre ekteskap

b. Torvald, født i 1868 på Strandebarm

c. Sofie Torkelsen, født 23.03. 1870 på Strandebarm. Bosatt i Stavanger i 1905

d. Sevald Johan Torkelsen, født i 1872 i Visnes. Var i Alaska, Amerika i 1905

e. Lars Olai Torkelsen, født i 1875 i Visnes. Var i Sydney Australia i 1905

f. Marta Berentine Torkelsen, født i 1877 i Visnes. Gift med Bakke, Flekkefjord

g. Isak Wilhem Torkelsen, født i 1879 i Visnes. New York i 1905

Lars Torkelsen var en av de mest erfarne stigerne på den tiden, med ansvar for flere gruver. På Feøy bygde han et ”stort” rødmalt hus i sveitserstil over 3 etasjer. Dette var Feøy sitt største hus med en forretning og festlokale i mellometasjen, pakkhus i underetasjen. Bak trappen til andre etasje og på lemen var det losji til gruvefolk. Kun det fineste var godt nok da huset skulle møbleres. På kontoret henger det et stort bilde over Bergen havn, eksklusive kontor-

møbler, teppelagt trapp og gang. Lars ansatte ”frøken Sørensen” til husholderske og butikkdame. (Neste bruker.) Torkelsen hadde et stort pakkhus på vestsiden til oppbevaring av ulike ting som benker. Foreldrene til Lars flytta i 1843 til Landa over Kvinnherad. I ca. 1863 flytta Lars og Isak til Strandebarm, Lars som handelsfuldmægtig og forpakter, og broren Isak tok arbeid som formann i Gravedal svovelkisgruver. Ca. 1870–72 reiste han til broren

Isak på Visnes, der broren var stiger. Isak var populær blant de yngste på Visnes, fordi han ofte tok de yngste med seg ned i gruvene. Lars Torkelsen var overstiger ved Raamyrdals Gruve på Visnes i 1870. Han var en aktiv mann også utenfor gruvene, der han var med og startet et skytterlag på Visnes. Sammen med noen andre som var knytta til kobberverket, startet han og var den første bestyrer i Vignæs Værks Forbrukerforening.

(f.1821 i Kvinnherad.) Lars Torkelsen giftet seg først med Sophie Christin (Botteis,) hun døde i barselseng 23½ år gammel, døgnet etter datteren er født. Lars giftet seg igjen med Oline Bertine Sevaldsen Olsen Hansdtr, født i 1850 i Trondheim. Hun bodde ikke på Feøy. Da mannen døde, oppholdt hun seg i Flekkefjord.

*Frø-bladet 1 2015
introduserer
leseren til et bok-
prosjekt om Feøy*

Lars Torkelsen hadde en sterk posisjon på Visnes. Likevel reiste han til Sauda vinteren 1881–82. Gruvearbeid var et farlig arbeid, og våren 1881 hendte det et par dødsulykker i Visnesgruvene. Særlig den ene av disse ulykkene fikk alvorlige konsekvenser for han. Lars kom på kant med de belgiske sjefene fordi han var uenig med dem om bakgrunnen og årsaken til ulykka. De fremmede eierne tvilte på hans kompetanse.

Skråblikk

Lettvint men troverdig?

Drama tilpasset tv-seerne blir en fiksjon, en presentasjon basert på kompiserte og kanskje betente historiske fakta. I *Tungtvannsserien* har vi sett og hørt det, men vi lar en tidligere britisk tv-produsent, Ben McPherson, stille spørsmålet om hva retningslinjene er for *Hvem tror du at du er?*

[Avslørende øyeblikk?](#)

Aftenposten 25. januar 2013

– Serien er basert på BBC-serien

Who Do You Think You Are? der familiehistorie og nasjonalhistorie kolliderer. Kjendiser konfronteres med dokumenter som rokker ved familiens antakelser om sin fortid, og etablerte nedarvede sannheter rakner. Programmet med Eyvind Hellstrøm traff en aldri så liten ubehagelig sannhet. ... Hellstrøms far Willy hadde jobbet for Wehrmacht under annen verdenskrig, hovedsakelig på Kjeller flyplass. Dette ble kjapt glattet over: han var jo arbeidsledig, han hadde sikkert ikke noe valg.

Men så begikk programmet en kardinalsynd: «De tvangsarbeidende nordmennene som jobber her er kjent for å sabotere vedlikeholdet av de tyske flyene. Innsatsen til Willy og resten av arbeiderne på Kjeller blir en viktig del av hverdagsmotstanden under annen verdenskrig.»

– Som tv-produsent vet jeg at i en slik serie trenger du papiret, nedtegnelsen, fotografiet – noe som beviser at dine påstander er valide. Og det må presenteres for publikum.

[170 kommentarer](#)

RØ

Nord-Karmøy Historielag

Årsmelding 2014

Styrets sammensetning:

Leder	Evy Vikingstad
Kasserer	Rolf-Arne Osnes
Sekretær	John Karsten Vedø
Styremedlem	Lillian de Rezende
Styremedlem	Inger M. Einarsen
Styremedlem	Arne Guttorm Hovda
Varamedlemmer	Kjell Ole Pedersen og Henny Drange
Redaktør:	Roald Østensjø (fast medlem av styret uten stemmerett)

Medlemsmøter/turer:

– Årsmøte den 5. mars på Håland skole. I tillegg til vanlige årsmøtesaker holdt Johan Arthur Hansen og Turid Skimmeland fra DIS Haugaland (Data I Slektforskning) et interessant foredrag om «hvordan komme i gang med slektforskning». 26 fremmøtte.

– Medlemsmøte 26. mars hos Kyvik sild på Bakerøy. Ca. 30 fremmøtte.

– Vandretur 14. mai til jernaldergården på Tuastad med John Inge Naustvik som kjentmann. 18 fremmøtte.

– Båttur 27. august sammen med kystlaget KORMT. Tema var sildoljefabrikker på Nord-Karmøy. Turen gikk fra Hauskevågen til Husøy. 27 fremmøtte.

– Medlemsmøte om «Karmøy og krigshistorien 1940–1945» v/Frode Fyllingsnes 12. november i Nordvegen golfklubb sine lokaler på Hauskje. Ca 65 fremmøtte.

– Julemøte 27. november kl. 19.00 på

Norheim bibliotek. Foredrag med Runar Jordåen om hans nye bok om politiker og museums mann Wilhelm Frimann Koren Christie. Godt over 40 fremmøtte.

Komitearbeid/aktiviteter:

– Vi har skannet skolebilder fra Håland skole (de bildene som var tilgjengelig på skolene). Er nå ferdig med Hauge og Håland.

– Vi hadde en dugnad med rydding på Grønhaug høsten 2014 (Jostein, Thor Magne, Rolf-Arne).

– Vi har sendt innspill til til revidert kommuneplan for kulturminner og regional kulturminneplan.

– Historialaget og enkeltmedlemmer har bidratt med bilder og informasjon til Frode Fyllingsnes som har skrevet boken «Karmøys Historie bind V, 1900–1950».

– Har ryddet/sortert i det vi har på lagskontoret fra Hauske konfeksjon.

– Vi har bidratt til teksten til nytt skilt ved Olavskilden.

– Har hatt møter med Kurt Roar Vilhelmsen som ønsker at historielaget bidrar med bilder og informasjon på nettsiden Tidsmaskinen.no (<http://tidsmaskinen.no/wp/>). Historielagets nettside brukes da som kilde.

Internett:

– På vår nettside, www.n-kh.no, har vi nå under temaet «Gard og Bygd» (Gardshistorie i Avaldsnes og Torvastad + Bygdslagshistorie) 541 artikler. 25 nye artikler er skrevet det siste året 2014. Flere medlemmer har bidratt.

Aadne Utvik er den største bidragsyter.

– Vi har egen side på Facebook som en del av profileringen vår. Vi har nå 333 personer som følger oss der.

– Vår e-post adresse er post@n-kh.no. Her får vi forespørslar fra fjern og nær om lokalhistorie, slektsforskning etc. Vi er behjelpelige der vi kan. Flere forespørslar er videresendt til medlemmer med nødvendig lokalhistorisk kunnskap.

Møter:

Det er avholdt 6 styremøter i 2014, og Åpent lagskontor 10 onsdager.

Representasjon:

Arne Guttorm Hovda deltok ved lansering av Karmøys Historie bind V.

FrØ-bladet:

3 nummer utgitt. Det siste ble kun sendt ut elektronisk (epost) før jul. I tillegg til forskjellige artikler, gir bladet god informasjon om lagets gjøremål, turer etc.

Medlemmer:

Ved utgangen av 2014 hadde laget 76 betalende medlemmer.

Lagskontor:

Vi har fått signaler om at Karmøy kommune vil selge aktivitetshuset når nye Torvastad skole tas i bruk høsten 2015. Vi må trolig finne nytt lagskontor, eller inngå leieavtale med ny eier. Vi får ikke plass i nytt skole-/kulturbygg.

Nye artikler

i databasen *Gard & Bygd* på www.n-kh.no

Se øverst i meny punkt 'Alle artiklene'

Vi trekker fram:

Smeden i Visnes | Visnes - (Referanse: 79_5_202)

Smeden Hans Larsen, f. 1875, var fra Finnås (Bremnes). Han kom til

Visnes i ungdommen, og ble gift der med Olava Katrine fra Kolstø. De fikk sønnene Helmer og Ole, og datteren Lovise Marie.

Per Kåre Lande har skrevet om smeden, og kona, slik han husket de.

Artikkelen ble lagt til 25.11.2014

Hans Larsen begynte i smedlære i Bergen, han skulle bli 'kjelesmed' (i hine hårde dager var det

som regel dampmaskiner i alle større båter, og til de måtte der damp til). Jernplatene som ble brukt til dampkjelene ble bøyet og klinket, det var kjelesmeder av stort kaliber (store sterke karer) som uførte slike tunge operasjoner. Da Hans helst var av mindre kaliber, ble han i læretiden anbefalt å bli vanlig smed. Etter at læretiden var ferdig begynte han som smed

i Tyssedal. Siden kom han til Visnes Kobberværk. En smed var en viktig mann i gruverdriften da all fjellboring krevde gode mineborer som måtte 'kvesses' i smia. Ellers ble jernkonstruksjoner klinket, og jern ble sveiset i smi-essa (på den tiden var der ikke annen sveisemetode i bruk).

(... les mer, om bl.a. dampmaskinen han bygde og som nå kan sees i museet, i *Gard og Bygd*)

Gå på lenkejakt i nettutgaven, i pdf'en som du leser på skjermen. I blå tekst og i bilder og rammer skjuler det seg veier ut i kilder, bakgrunnsstoff og tilfeldig kunnskap.

Tur & Møte:

Få oppdatert kalender på biblioteket på Norheim

- Åpent årsmøte 25. feb. – Tema: Sildalukt
- Styremøter: 11. mars, 8. april
- Åpent lagskontor kl 19 → 11. mars → 25. mars: med tema Starthjelp til slektsforskning, påmelding telefon, → 8. april.
- Medlemsmøter/turer:
15.4. Bø teglverk – 6.5. Arquebus museum

Følg med på nettsiden vår under **Agenda** og **Tur og møte**. Eller på åpen [facebook-side](#)

FrØ er signaturen til [lokalhistoriker](#) Fridtjof Øvrebø, 1871–1927

www.rogaland-historie.no kontaktes på:
histori@online.no – 51 89 56 36

Spalten [Nye artikler](#) i databasen [Gard & Bygd](#) er en gjenganger i bladet. Ideer og forslag til artikler får fast plass, for å friste artikkelforfattere – basert på muntlig overlevering, eller skriftlige kilder, helst originaldokumenter, men også basert på sjeldne, ikke lett tilgjengelige trykte kilder. Artikler kan forsynes med illustrasjoner og forsterkes med lenker til videre lesning av beslektede artikler eller eksternt stoff som andre har publisert på nettet, som i nettutgaven av dette bladet. Det er mye i [emneoversikten](#) som er ubeskrevet... [542:ny](#)

Velkommen!

Styret for 2014: Evy Vikingstad, Inger Moen Einarsen, Rolf-Arne Osnes, John Karsten Vedø, Lillian de Rezende, Arne-Guttorm Hovda – Kjell Ole Pedersen, Henny Drange – Roald Østensjø

[Nettversjonen](#) av FrØ-bladet, A4, kan oppdateres for skrivefeil, meld inn korrektur.

Har [klikkbare lenker](#), også under bilder og tekststrammer – **FORSTØRRE BILDENE** LITT
→ **Bidra du også til stoffutvalget!!**

”Folket på Feøy fra år 500–2015”

”Kim er me, kor kommer me fra og og USA, blir det trolig bok av det, kor ble me av?” Det var utgangspunktet å jobba etter, forteller Arne Guttorm Hovda som nå kan presentere førsteutkast av artikler om nettopp Feøy, bygda ute i havet.

Det må være et av Karmøys minste bygdesamfunn, i alle fall om man legger befolkningstallet i dag til grunn for påstanden, 49 innb. i 2014 (snl.no). Feriefolk og utflyttere med røtter og tilhørighet der ute er det i midlertid mange av.

–Planen er å bli ferdig med delen om folket i år, etter 8–10 års samling av stoff. Det er samlet hundrevis av bilder, så det blir en utfordring å velge de rette til boken. Etterpå kommer historien om gruvene, 300 båter, forlis, om fiskerier og mye annet. Feøy for flere millioner år siden til i dag, sier Arne Guttorm.

Det er Feøy Forum som står bak arbeidet, med han som en slags ”forfatter/samler”. Det er ennå ikke tatt kontakt om trykking. Etter respons fra inn og utland, Sverige

–Om folket går jeg grundig inn og skriver om alle barna, og hva de har gjort av seg, siste ledd med barnebarn, sier Hovda og lar oss få trykke noen smakebiter.

I forbindelse med bokprosjektet ”Folket på Feøy” mangler følgende saker bilder:

- ”Frk Sørensen” hus i Kvaløysundet som ble solgt til Anders Olavsens i Visnes i 1940
- den gamle skolen på Feøy (1872–1952)
- losjhuset i Kanalen, samt: andre bilder fra folket på Feøy

Dersom noen av dere lesere har eller kjenner til noen som har ovennevnte bilder, er det fint om dere kontakter eller sender til arne.guttorm.hovda@haugnett.no

Fra Feøy kanal ved rasteplassen. Kanalen stod ferdig i 1909. Den er 200 meter lang, 10 meter bred og 3-4 meter dyp. Kanalen og området rundt er regulert til spesialområde for bevaring. ([Kulturminner i Karmøy](#))